

maria

Liga Ochrony Przyrody
Okręg we Włocławku
Nadleśnictwo Włocławek

PRZEWODNIK

PO REZERWATACH NADLEŚNICTWA WŁOCŁAWEK

Włocławek 2012

PRZEWODNIK

PO REZERWATACH
NADLEŚNICTWA WŁOCŁAWEK

WŁOCŁAWEK 2012

Wydawcy:

Liga Ochrony Przyrody
Zarząd Okręgu we Włocławku
ul. Komunalna 4
87-800 Włocławek

Nadleśnictwo Włocławek
ul. Ziemia 13
87-800 Włocławek

Redakcja: Mariola Modrzejewska, Maria Palińska, Adrian Szerel

Fotografie: Teresa Chabasińska, Bartłomiej Fydryszewski,
Mariola Modrzejewska, Mieczysław Olewnik, Adrian Szerel

ISBN 978-83-88541-03-X

Sfinansowano ze środków
Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Toruniu w ramach programu
„Edukacja przyrodniczo-leśna na obszarach rezerwatów
przyrody Nadleśnictwa Włocławek”

Skład i druk:

Studio Reklamy SKRZAT
ul. Hutnicza 31 • 87-816 Włocławek
tel.: 54 230 97 10
www.skrzt.net.pl • skrzat@post.pl

SPIS TREŚCI

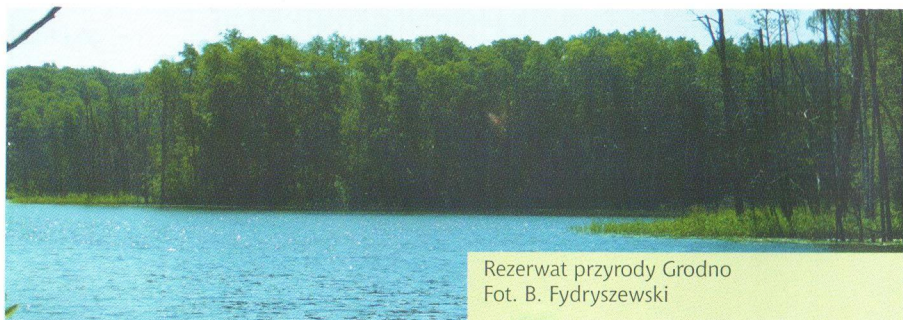
Wstęp	4
Rezerwat przyrody Dębice	8
Rezerwat przyrody Gościąż	11
Rezerwat przyrody Grodno	14
Rezerwat przyrody Jazy	19
Rezerwat przyrody Kulin	21
Rezerwat przyrody Olszyny Rakutowskie	25
Rezerwat przyrody Wójtowski Grąd	27
Literatura	29
Mapa Nadleśnictwa Włocławek	30
Notatki	32

Drodzy Czytelnicy

Liga Ochrony Przyrody Okręg we Włocławku przekazuje w Wasze ręce nowy przewodnik po rezerwatach przyrody Nadleśnictwa Włocławek. Mamy nadzieję, że dostarczy on Państwu podstawowej wiedzy na temat tej formy ochrony oraz ułatwi poznanie najciekawszych miejsc.

Rezerwat przyrody w brzmieniu Ustawy o ochronie przyrody z 2004 r. (art. 13 ust. 1)[5]:

...obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi.

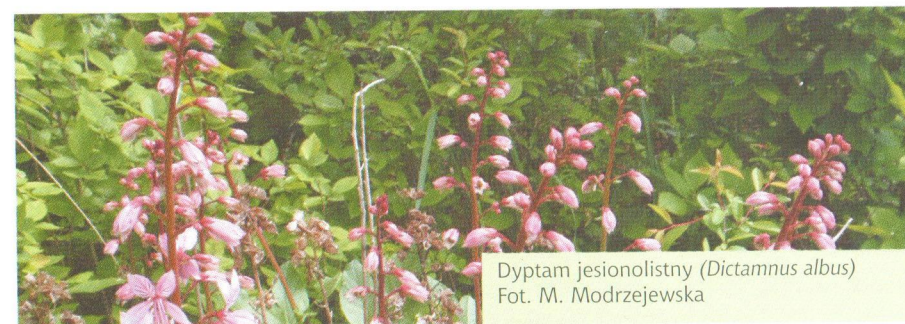

Rezerwat przyrody Grodno
Fot. B. Fydryszewski

Liczba rezerwatów w Polsce stopniowo rośnie, w 2000 r. było ich 1307, w 2005 r. 1395, a w 2008 r. 1441. Według danych z 2010 roku liczba obiektów tego typu osiągnęła 1463, a ich całkowita powierzchnia wynosiła niecałe 165 000 hektarów, co stanowi około 0,5 procenta powierzchni kraju i 1,6 procenta wszystkich obszarów chronionych w Polsce.

Nadleśnictwo Włocławek – ogólna charakterystyka

Według podziału administracyjnego lasy nadleśnictwa znajdują się w całości na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, w powiatach: Włocławek, Radziejów, Lipno i Aleksandrów Kujawski. Obowiązująca aktualnie regionalizacja przyrodniczo-leśna zalicza teren Nadleśnictwa Włocławek do Krainy III – Wielkopolsko-Pomorskiej. Przeważająca część obszarów leśnych (kompleksy główne obrębów łączą się) położona jest w Mezuregionie Kotliny Płockiej; część leśnictwa Osięciny oraz leśnictwo Kurowo w Mezuregionie Pojezierza Kujawskiego, a część leśnictwa Szpetal w Mezuregionie Pojezierza Dobrzyńskiego; tylko niewielkie fragmenty w obrębie Włocławek położone są w Mezuregionie

Dyptam jesionolistny (*Dictamnus albus*)
Fot. M. Modrzejewska

Równiny Inowrocławskiej i Mezuregionie Kotliny Toruńskiej. Zdecydowanie przeważająca część zasięgu działania nadleśnictwa położona jest w dorzeczu Wisły. Największym lewobrzeżnym dopływem Wisły jest Zgłowiączka odwadniająca Wysoczyznę Kujawską (jej prawobrzeżnymi dopływami są: Chodeczka inaczej Lubieniec, Lubieńka i Bachorza), następnie Struga Ośla, Zuzanka, która z innym prawobrzeżnym dopływem Wisły – Rudą włączone zostały w system Kanału Głównego uchodzącego do zalewu poniżej zapory. Dorzecze rzeki Odry (w zlewni rzeki Noteć) to tylko niewielki zachodni fragment zasięgu działania nadleśnictwa (część kompleksów leśnych leśnictwa Osięciny w obrębie Włocławek) poprzez Kanał Bachorze i Kanał Pieranie łączy Noteć ze Zgłowiączką. Ważną rolę szczególnie w obrębach Czarne i Jedwabna spełniają jeziora rozmieszczone przede wszystkim w dwóch równoleżnikowych rynnach subglacialnych: pierwsza z jeziorami: Rybnica, Radyszyńskie, Telążna, Chrapka,

Mielec, Jazy i Wierzchoń, druga z jeziorami: Wikaryjskim, Wójtowskimi, Lubiechowskim, Krzewent, Goreńskim i Skrzyneckim. Jezioro Grodno wypełnia dno wytopiska polodowcowego. Jedynym zbiornikiem wodnym na terenie obrębu Włocławek jest jezioro Łuba. Całkowita powierzchnia Nadleśnictwa Włocławek wynosi 25.123 ha i składa się z trzech obrębów leśnych:

1. Obręb Włocławek
2. Obręb Jedwabna
3. Obręb Czarne

Obręby te podzielone są na leśnictwa, których jest 15: Szpetal, Lipiny, Poraza, Osiećciny, Dębice, Brześć Kujawski, Dąb, Ruda, Goreń, Kurowo, Mursk, Rybnica, Wikaryjskie, Kukawy, Przyborowo ze Szkółką Leśną. Przeważającym typem siedliskowym lasu na jego terenie są siedliska borowe (78%), przede wszystkim bór świeży i bór mieszany świeży, natomiast dominującym gatunkiem jest sosna pospolita występująca na 86% powierzchni leśnej nadleśnictwa. Pozostałe gatunki drzewostanu to, m.in.: dąb szypułkowy, bezszypułkowy, brzoza brodawkowata, olsza czarna a także modrzew europejski, świerk pospolity, buk, jesion, grab, olsza szara, osika i lipa. Średni wiek drzewostanu wynosi 62 lata. Nadleśnictwo Włocławek wraz z sąsiednimi nadleśnictwami tworzy Leśny Kompleks Promocyjny Lasy Gostynińsko-Włocławskie, który powstał na podstawie Zarządzenia Nr 30 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 19 grudnia 1994 r. w sprawie leśnych kompleksów promocyjnych.

I. Rezerwaty przyrody:

1. Rezerwat „Jazy” – przedmiot ochrony stanowi 170-letnia sosna z miejscami gniazdowania ptaków dziuplastych; do 1994 r. przedmiotem ochrony była kolonia czapli siwych.

Rezerwat Gościąg
Fot. A. Szerel

2. Rezerwat „Olszyny Rakutowskie” – przedmiot ochrony stanowią olsy i łęgi jesionowo-olszowe zachowane w stanie naturalnym.
3. Rezerwat „Wójtowski Grąd” przedmiot ochrony stanowi fragment grądu typowego.
4. Rezerwat „Gościąg” – rezerwat geomorfologiczny. Celem ochrony jest zachowanie grupy naturalnych jezior oraz otaczających je torfowisk i lasów. W jeziorze Gościąg zachowały się laminy o unikalnej w skali kraju i świata specyfice i charakterze osadów dennych.
5. Rezerwat „Dębice” – przedmiot ochrony – zachowanie dla celów naukowych i dydaktycznych typowo wykształconej świetlistej dąbrowy.
6. Rezerwat „Kulin” – cel ochrony – zachowanie ze względów przyrodniczych, dydaktycznych i krajobrazowych, wielogatunkowych drzewostanów o cechach zbliżonych do naturalnych.
7. Rezerwat „Grodno” cel ochrony - zachowanie dla celów naukowych dydaktycznych i krajobrazowych jeziora Grodno wraz z otaczającym je naturalnymi zbiorowiskami leśnymi.

II. Obszary Natura 2000: Błota Rakutowskie – PLB 040001, Żwirownia Skoki – PLB 040005, Dolina Dolnej Wisły – PLB 040003, Błota Kłócińskie – PLH 040031, Włocławska Dolina Wisły – PLH 040039.

III. Park krajobrazowy: Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy.

IV. Obszar Chronionego Krajobrazu

Obszar Chronionego Krajobrazu Niziny Ciechocińskiej.

V. Pomniki przyrody: 15 sztuk, w tym 14 to obiekty dendrologiczne i 1 głąz narzutowy.

VI. Użytki ekologiczne. Celem utworzenia tego typu obiektów jest ochrona niewielkich obszarów o bardzo cennych walorach przyrodniczych. Ogólna powierzchnia – 292,85 ha.

Nadleśnictwo Włocławek w obecnych granicach reaktywowano z dniem 1.01.2003 r. W okresie 1.01.1995-21.12.2002 r. lasy obecnego nadleśnictwa wchodziły w skład dwóch nadleśnictw: Nadleśnictwa Włocławek i Nadleśnictwa Kowal.

REZERWAT PRZYRODY DĘBICE

- **Typ** – leśny.
- **Utworzony** w 1998 roku.
- **Powierzchnia** 41,92 ha.
- **Cele ochrony** – zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych typowo wykształconej dąbrowy świetlistej oraz występujących w niej innych roślin rzadkich i chronionych.
- **Położenie:** Nadleśnictwo Włocławek, leśnictwo Dębice, gmina Włocławek.

W rezerwacie ochroną objęto rzadko występujące na Kujawach zbiorowisko dąbrowy świetlistej z jej wilgotnym podzespołem. Zdecydowanie dominującym zbiorowiskiem jest dąbrowa świetlista cechująca się dużym zróżnicowaniem z dwoma różniącymi się wariantami: z trzęślicą modrą oraz z kłosownicą pierzastą. Zbiorowisko dąbrowy świetlistej z trzęślicą modrą zajmuje obniżone partie rezerwatu na północy i wschodzie, gdzie występują umiarkowanie wilgotne, lekko kwaśne gleby murszaste i wyróżnia się występowaniem kilku gatunków drzew i krzewów takich jak: brzoza omszona, czeremcha zwyczajna, szalkak pospolity, trzmielina europejska, głóg jednoszyjkowy i dereń świdwa z naturalnym odnowieniem dębu szypułkowego i brzozy omszonej. Zbiorowisko dąbrowy świetlistej z kłosownicą pierzastą zajmuje więk-

szą powierzchnię aniżeli opisany wyżej wariant i rozwija się na umiarkowanie suchych, bardziej kwaśnych glebach rdzawo-brunatnych.

W zbiorowisku tym występuje również lipa drobnolistna w południo-

Dzięcioł czarny (*Dryocopus martius*)
Fot. A. Szerel

Goździk piaskowy (*Dianthus arenarius*)
Fot. A. Szerel

wo-wschodniej części rezerwatu. We wszystkich wymienionych płatach dąbrowy świetlistej występuje pięciornik biały. Do gatunków objętych ochroną gatunkową oraz rzadkich należą: kosaciec syberyjski, lilia złotogłów, wężymord stepowy, marzanka barwierska, oman szorstki i miodunka wąskolistna. W całym rezerwacie obowiązuje ochrona częściowa czynna. W celu przyspieszenia procesu regeneracji zbiorowiska dąbrowy świetlistej powinno się stosować odpowiednie zabiegi ochronne eliminujące stopniowo świerk pospolity i sosnę pospolitą dla stworzenia lepszych warunków rozwoju dębu szypułkowego.

Drzewo dziuplaste
Fot. M. Olewnik

Kosaciec żółty (*Iris pseudacorus*)
Fot. M. Olewnik

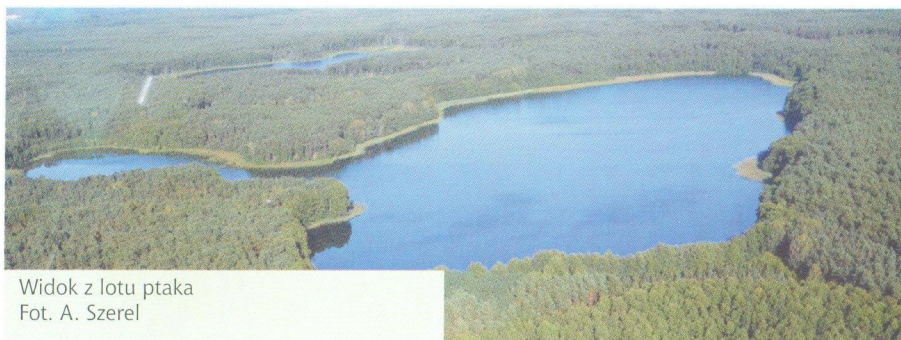
Widłak jałowcowaty (*Lycopodium annotinum*)
Fot. A. Szerel

REZERWAT PRZYRODY GOŚCIAŻ

- **Typ** – geomorfologiczny.
- **Utworzony** w 2000 roku.
- **Powierzchnia** 225,05 ha.
- **Cele ochrony** – trwałe zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych, jednego z grupy naturalnych zbiorników wodnych, o unikalnej w skali kraju specyfice i charakterze osadów dennych jeziora Gościąż oraz powierzchni leśnej otaczającej zespół jezior.
- **Położenie:** Nadleśnictwo Włocławek, leśnictwo Dąb, gmina Włocławek.
- **Obszary chronione:** Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy.

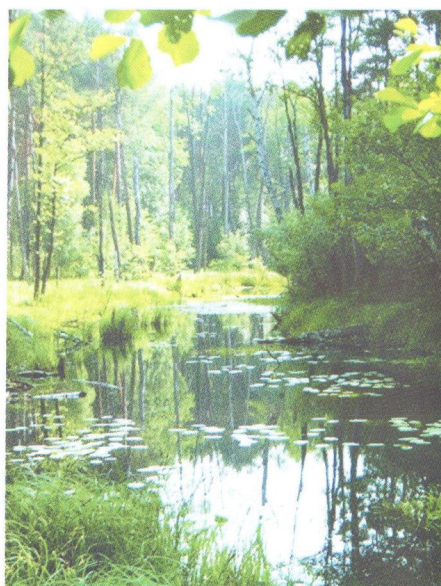
Rezerwat Gościąż położony jest w zlewni rzeki Ruda, która łączy wszystkie 4 jeziora polodowcowe: Wierzchoń, Brzózka, Gościąż, Mielec. Głównym przedmiotem ochrony rezerwatu są osady dennie jeziora Gościąż pochodzące sprzed 12 tys lat w postaci 12000 par lamin letnich i zimowych, które tworzy gytia węglanowo-siarczkowa lub węglanowa. Miąższość osadów dennych w jeziorze Gościąż wynosi ok. 7-20 m. Powstanie lamin związane jest ze stagnacją wód w najgłębszych warstwach jeziora oraz niedoborem tlenu. Odkrycie warstwowych osadów dennych umożliwia odtworzenie długookresowych jak i krótkotrwałych zmian klimatycznych na przestrzeni 12 tys lat. Ponadto, pyłki roślin występujące w osadach pozwalają zaobserwować w jaki sposób postępowała ewolucja wielu ga-

tunków roślin. Na terenie rezerwatu występują stare drzewostany sosnowe z domieszką brzozy, dębu, grądów i borów mieszanych oraz olsy i łągi na torfowiskach przy jeziorach. Na obszarze rezerwatu stwierdzono występowanie ponad 200 gatunków roślin naczyniowych, spośród których wiele znalazło się na liście roślin chronionych, zagrożonych i rzadkich, do których należą m.in.: sromotnik bezwstydnny, chrobotki, torfowce, mchy, widłaki czy sasanka otwarta i łąkowa. Ponad to na terenie rezerwatu znajdują się ostoje wielu rzadkich i zagrożonych gatunków zwierząt w tym nietoperzy, np. nocka tydkowłosego. Wyniki inwentaryzacji płazów i gadów potwierdziły występowanie na terenie rezerwatu i w najbliższym jego otoczeniu większości gatunków charakterystycznych dla środowisk leśnych

Widok z lotu ptaka
Fot. A. Szerel

niżu polski. Najlicniejszą grupę kręgowców rezerwatu i jego najbliższego otoczenia stanowią 53 gatunki ptaków lęgowych i regularnie pojawiających się na przelotach. Do najcenniejszych chronionych konwencjami i ujętych w Czerwonej Księdze Zwierząt (stwierdzonych dotychczas jedynie na przelotach) należą: kania czarna, kania ruda, żuraw, krzyk. Jezioro Gościąg jest również miejscem żerowania bieliaka. O randze przyrodniczej rezerwatu świadczy wpisanie go na listę ostoj przyrody CORINE, czyli obszarów o bardzo dużym znaczeniu dla zachowania dziedzictwa przyrodniczego Europy.

Rezerwat Gościąg
Fot. A. Szerel

Łabędzie nieme (*Cygnus olor*)
Fot. M. Olewnik

Leszczyna pospolita (*Corylus avellana*)
Fot. A. Szerel

Zaskroniec zwyczajny (*Natrix natrix*)
Fot. T. Chabasińska

REZERWAT PRZYRODY GRODNO

- **Typ** - rezerwat florystyczny.
- **Utworzony** w 1998 roku.
- **Powierzchnia** 132,88 ha.
- **Cele ochrony** - zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych Jeziora Grodzieńskiego o szmaragdowej wodzie wraz z otaczającymi go naturalnymi zbiorowiskami leśnymi.
- **Położenie:** Nadleśnictwo Włocławek, leśnictwo Kurowo, gmina Baruchowo.

Obejmuje on obszar, w którym znajduje się uroczysko z pięknym jeziorem i rzadkimi zespołami leśnymi takimi jak ols porzeczkowy, łęg wiązowo - jesienny i grąd niski. Nazwa jego wywodzi się od prastarego gródka, którego ślady znajdują się w oddziale 239 (działka o numerze ewidencyjnym 241). Obiekt ten tzw. gródek stożkowy znajduje się około 100 m na NW od Jeziora Grodzieńskiego. Nasyp ten nazwany jest Babią Górą i stanowi pozostałość dawnego obiektu mieszkalno – obronnego z XIV wieku. Jest to cenny relikwiny średniowiecznego budownictwa obronnego na Kujawach. Obszar rezerwatu wyróżnia się dużym urozmaicheniem warunków hipsometrycznych. Najniżej położone miejsca znajdują się na wysokości około 96 m n.p.m w północnej części rezerwatu, w pobliżu koryta cieku wypływającego z Jeziora Grodzieńskiego. Najwy-

Zawilec gajowy (*Anemone nemorosa*)
Fot. M. Modrzejewska

żej położone wzniesienie to wysokość 131 m n.p.m. W budowie geologicznej przeważają utwory plejstoceńskie, w tym zwłaszcza gliny zwałowe (część południowa oraz północno – wschod-

Ciek w obrębie rezerwatu
Fot. M. Modrzejewska

nia) oraz piaski ze żwirami wodnodowcowymi (część zachodnia). Gliny zwałowe budują najwyżej położone fragmenty rezerwatu. Niżej położone obszary to głównie utwory holoceńskie, torfy i gytie. Występują one w bezpośrednim sąsiedztwie Jeziora Grodzieńskiego, prawie wzdłuż całej linii brzegowej. Są to torfowiska niskie. W części południowej i północno – wschodniej dominuje spływ powierzchniowy wód opadowych i roztopowych. W części zachodniej dominują piaski i żwiry różnego rodzaju. Przeważa tu infiltracja wód nad spływem powierzchniowym. Woda infiltrując w głąb zasila pierwszy poziom wodonośny, następnie wyd-

staje się na powierzchnię tworząc liczne źródła i wysięki. Największa powierzchnia wysięków to obszar po zachodniej stronie Jeziora Grodzieńskiego – ponad 0,1 ha.

Najważniejszym elementem hydrologicznym jest Jezioro Grodzieńskie. Położone na wysokości około 97 m n.p.m w strefie krawędziowej wysoczyzny kujawskiej. Jest to jezioro polodowcowe – wytopiskowe, odpływowe. Powierzchnia lustra wody Jeziora Grodzieńskiego to 12,57 ha (dane z 2003 roku), głębokość maksymalna 13,2 m, głębokość średnia 5,1 m. Ważnym elementem hydrologicznym rezerwatu są mokradła stałe, w tym zwłaszcza silnie podmokłe torfowiska

niskie. Przylegają one do jeziora ze wszystkich stron. Na nich wykształciły się szuwary wielko-turzycowe, które nieco dalej od brzegu tworzą olsy.

Wokół Jeziora Grodzieńskiego występują strefowo interesujące i rzadkie zespoły leśne o cechach zbiorowisk naturalnych, które świadczą o dużej różnorodności roślinności leśnej w przeszłości. Należą do nich ols porzeczkowy *Ribo nigri*-*Alnetum*, łąg wiązowo – jesionowy *Ficario* – *Ulmum campestris* i grąd niski *Tilio-Carpinetum stachyetosum*. Jednak największą osobliwością tego rezerwatu są lasy łąkowe o charakterze podgórskim: podgórski łąg jesionowy *Carici remo-*

Przylaszczka pospolita (*Hepatica nobilis*)
Fot. M. Modrzejewska

tae-Fraxinetum i łąg jarzmiankowy *Astrantio-Fraxinetum*. Na uwagę zasługuje również łąg wiązowo – jesionowy *Ficario* – *Ulmum campestris* ze najbogatsze stanowisko w północnej i środkowej Polsce.

Na terenie rezerwatu Grodno

Urozmaicona rzeźba terenu
Fot. M. Modrzejewska

Zbiorowiska roślinne wokół jeziora
Grodzieńskiego
Fot. M. Modrzejewska

stwierdzono występowanie 443 gatunków roślin naczyniowych i paprotników. Wśród bogactwa florystycznego rezerwatu 27 gatunków należy do roślin chronionych lub rzadkich w regionie. Na szczególne podkreślenie zasługuje występowanie dużej populacji roślin górskich i podgórskich tj. czosnek niedźwiedzi (*Allium ursinum*) jarzmianka większa (*Astrantia major*) i manna gajowiec (*Glyceria nemoralis*). Poza tym występują również bluszcz pospolity, łuskiewnik różowy, lilia złotogłów, zbrojówka rutewkowata, czerniec gronkowy *Actea spicata*, kopytnik

Zaskroniec zwyczajny (*Natrix natrix*)
Fot. M. Modrzejewska

pospolity *Asarum europaeum*, kalina koralowa *Viburnum opulus* i wiele innych. Na uwagę zasługuje także duża rola w drzewostanie jaworu. Prawdopodobnie jest to jego naturalne

stanowisko, oderwane od zwartego zasięgu. Jest to jeden z ciekawszych rezerwatów regionu kujawsko-pomorskiego.

Na terenie rezerwatu Grodno stwierdzono występowanie 11 gatunków płazów. Bogactwo awifauny re-

zerwatu i jego otoczenia stanowi 71 gatunków ptaków lęgowych i ponad 10 regularnie pojawiających się na przelotach. W obrębie rezerwatu i na jego obrzeżach stwierdzono występowanie 32 gatunków ssaków.

Stanowisko czosnku niedźwiedziego (*Allium ursinum*)
Fot. M. Modrzejewska

REZERWAT PRZYRODY JAZY

- **Typ** – rezerwat faunistyczny.
- **Utworzony** w 1963 roku.
- **Powierzchnia** 2,62 ha.
- **Cele ochrony** – obserwacja zjawisk zachodzących w subkontynentalnym borze świeżym., którego drzewostan osiągnął naturalny wiek biologicznej dojrzałości.
- **Położenie:** Nadleśnictwo Włocławek, leśnictwo Goreń, gmina Baruchowo.
- **Obszary chronione:** Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy.

Rezerwat znajduje się w centrum dużego pola wydmowego o szerokości ok. 6 km i długości ponad 20 km, ciągnącego się od Włocławka aż do Gorenia, pomiędzy dwoma ciągami jezior. Pierwsze dane na temat występowania czapli siwej na tym terenie pochodzą z 1946 roku. W tym czasie na powierzchni 5 ha znajdowała się kolonia 5 gniazd.

W 1948 r. stan czapli oceniany był w przybliżeniu na ok. 300 sztuk. Czaple gnieździły się na terenie rezerwatu aż do roku 1976 roku, a potem przeniosły się w pobliże zbiornika włocławskiego. Pomimo zdezaktualizowania przedmiotu ochrony, rezerwat pozostawiono w celu obserwacji zjawisk zachodzących w subkontynentalnym borze świeżym, którego drzewostan osiągnął naturalny wiek biologicznej dojrzałości. Obecnie starodrzew so-

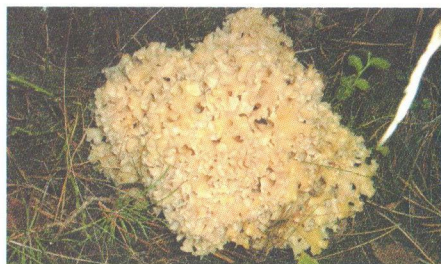

Starodrzew sosnowy
Fot. M. Olewnik

snowy w znacznym stopniu opanywany jest przez hubę sosnową. Na terenie rezerwatu występuje około 50 gatunków roślin naczyniowych oraz ponad 10 gatunków mchów i porostów. Warstwę podszytu tworzy głównie jałowiec pospolity natomiast w warstwie zielnej dominują mchy, po-

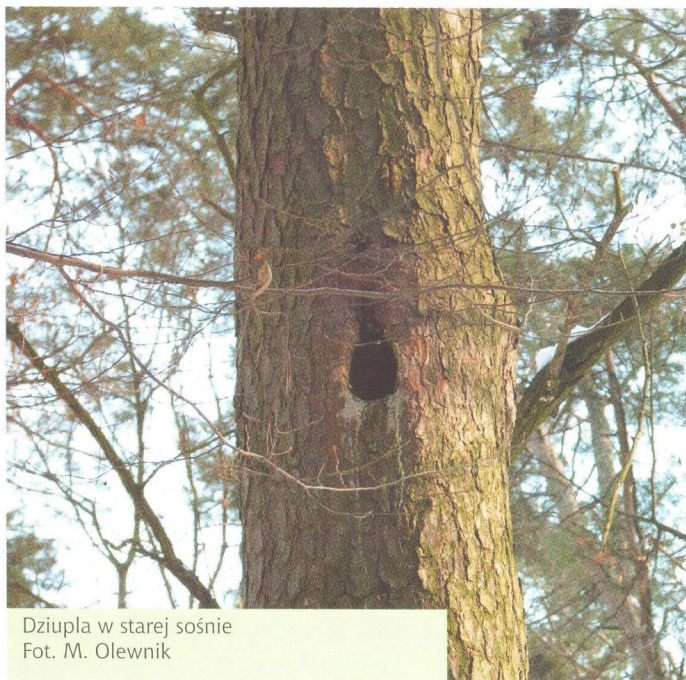
rostry oraz wrzos zwyczajny. Na całym obszarze rezerwatu występują gleby bielkowo-rdzawe, wytworzone z wydumowych piasków luźnych ubogich w składniki pokarmowe dla roślin.

Wody gruntowe występują bardzo głęboko. W licznych dziuplach starodrzewia sosnowego, którego wiek szacuje się na ok. 200 lat występuje kilkanaście gatunków ptaków i nietoperzy. Są one bardzo ważnym elementem łańcucha pokarmowego w biocenozie leśnej. Swoje gniazda zakładają tu także sójka, kruk i sikorki – czubatka i sosnówka. Wśród roślin

Szmaciak gałęzisty (*Sparassis crispa*)
Fot. A. Szerel

objętych ochroną częściową występują konwalia majowa i bagno pospolite. Ze względu na wiek starodrzewia sosnowego, a także zadarnienie pokryw odnowienie naturalne praktycznie nie występuje.

Dziupla w starej sośnie
Fot. M. Olewnik

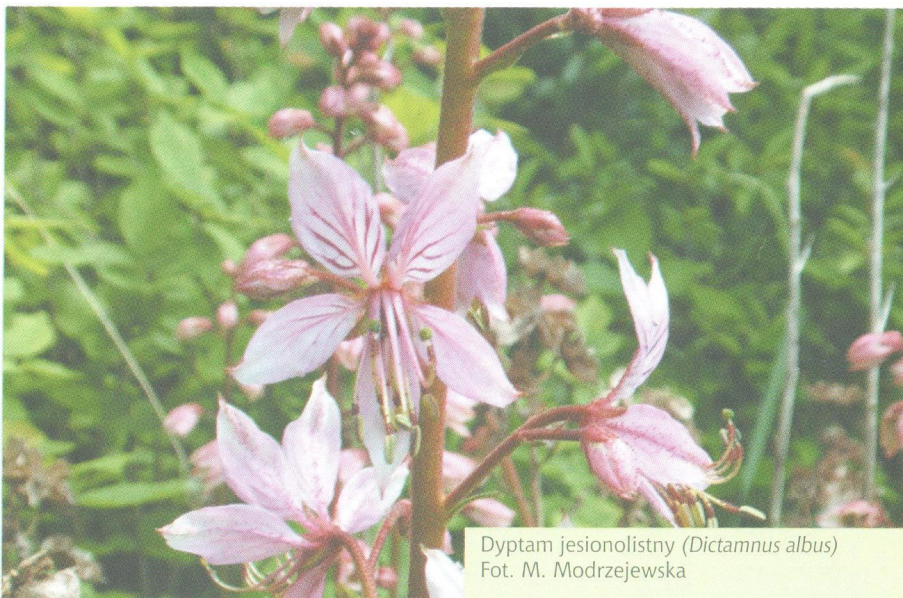
REZERWAT PRZYRODY KULIN

- **Typ** - rezerwat florystyczny.
- **Utworzony** w 1967 i powiększony w 2001 roku.
- **Powierzchnia** 51.16 ha.
- **Cele ochrony** - zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych naturalnych i półnaturalnych reliktowych muraw stepowych, ciepłolubnych okrajków kserotermicznych z udziałem dyptamu jesionolistnego (*Dictamnus albus*), zbiorowisk murawowych, okrajkowych, ciepłolubnych zarośli i świetlistych dąbrów będących miejscem występowania ostnicy Jana, węży morda stepowego, dziewanny fioletowej i wielu innych składników flory stepowej oraz gatunków chronionych. Zachowanie zróżnicowanych zarośli, w tym ciepłolubnego zespołu *Peucedano* – *Coryletum* dąbrowy świetlistej *Potentillo albae* – *Quercetum*, grądu zbożowego *Acerii* – *tilietum* i podgórskiego łągu jesionowego *Carici remotae* – *Fraxinetum*.
- **Położenie:** Nadleśnictwo Włocławek, leśnictwo Szpetal, gmina, miasto Włocławek.
- **Obszary chronione:** Natura 2000: obszaru mający znaczenie dla Wspólnoty Włocławska Dolina Wisły PLH 040039.

Powierzchnia rezerwatu obejmuje we, gleby deluwialne i gleby słabo zbocze skarpy prawobrzeżnej doliny Wisły. Rezerwat przyrody Kulin położony jest w północno – wschodniej części Uroczyska Szpetal. Występujące tu utwory pochodzą z okresu trzeciorzędu. Tworzą je drobne płaty piasków, iłów i mułków trzeciorzędowych występujących na stromej skarpie Wisły. W czwartorzędzie, w okresie holoceniście ukształtowały się tutaj gliny zwałowe.

Na terenie rezerwatu Kulin wyróżniono cztery podstawowe typy gleb: gleby brunatne właściwe, gleby rdza-

we, gleby deluwialne i gleby słabo wykształcone ze skał luźnych. Panuje tu specyficzny mikroklimat charakteryzujący się wyższą temperaturą od temperatur notowanych na przyległych terenach. Prawdopodobnie ten czynnik miał duży wpływ na wykształcenie i przetrwanie do obecnych czasów biocenoz podobnych do lasostepów występujących, np. na Nizinie Węgierskiej. Okolice Włocławka wyróżniają się w Polsce wyjątkowo niską średnią sumą opadów, wynoszącą około 500 mm na rok. Ciągłe działająca erozja powodowana spływem

Dyptam jesionolistny (*Dictamnus albus*)
Fot. M. Modrzejewska

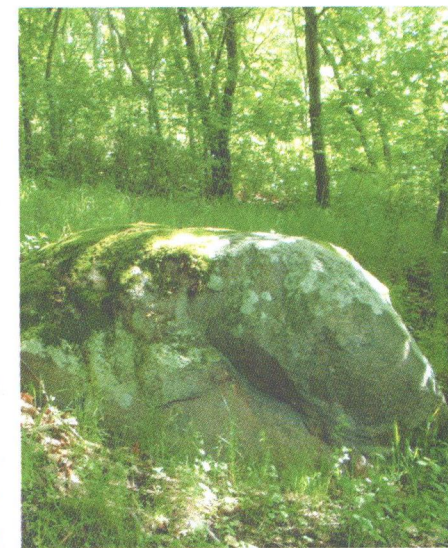
wód z Wysoczyzny Dobrzyńskiej oraz podmywaniem spowodowały wytworzenie się na skarpie licznych zapadlisk, parowów i jarów. Kąt nachylenia stoków wynosi od 10° do 90°. Zbyt trudne do uprawy zbocza z południową wystawą pozwoliły na utrzymanie się na tym terenie reliktowych muraw stepowych, bogatej roślinności okrajkowej z udziałem dyptamu jesionolistnego oraz zróżnicowanych zarośli i lasów liściastych: świetlistej dąbrowy i grądu zboczowego. W rezerwacie chroni się interesujące gatunki ciepłolubnej roślinności stepowej, okrajkowej, zaroślowej i leśnej z udziałem wielu osobliwości florystycznych:

dyptamu jesionolistnego ("Gorejacy krzew Mojżesza"), ostnicy Jana, zawilca wielokwiatowego, omanu szorstkiego, wężymordu stepowego, wisienki karłowatej, a także kilku gatunków kserotermicznych porostów i wielu innych rzadkich roślin. Celem rezerwatu jest również ochrona interesujących gleb które wykształciły się w tym rejonie, jak również wielu rzadkich zwierząt bezkręgowych m.in.: cykady i ślimaki. Dodatkowym atutem rezerwatu są bytujące w nim rzadkie gatunki ptaków, głównie wodnych m.in.: czapla biała, zimorodek, bocian czarny, żuraw, ale także bielik, sokół wędrowny i inne gatunki ptaków.

W rezerwacie znajduje się głaz narzutowy o obwodzie 530 cm, który wystaje z ziemi na wysokość 90 cm.

W granicach rezerwatu można wyróżnić 16 zespołów roślinnych i 7 zbiorowisk roślinnych m.in. zbiorowiska murawowe z ostnicą Jana (*Stipa Joannie*), zbiorowiska ze stokłosą bezostną (*Bromus inermis* Leyss.), ciepłolubne zbiorowiska okrajkowe, zbiorowiska zaroślowe Zbiorowiska leśne tworzą: dąbrowa świetlista gdzie w warstwie górnej dominuje dąb bezszypułkowy (*Quercus petraea*) z domieszką dębu szypułkowego (*Quercus robur*), sosny czarnej (*Pinus nigra*), sosny zwyczajnej (*Pinus silvestris*), buka zwyczajnego (*Fagus sylvatica*), podgórski łęg jesionowy, zbiorowiska z topolą białą, grąd zboczowy, lasy grądowe, grąd subkontynentalny, płaty łęgu wiązowo – jesionowego,

Na terenie rezerwatu Kulin stwierdzono występowanie 408 gatunków roślin naczyniowych. Stanowi ona 20,6% wszystkich roślin wymienionych w kluczu Rutkowskiego (198) do oznaczenia roślin Polski Niżowej. Przeważają tu gatunki ciepłolubne i światłożądne z półnaturalnych i naturalnych muraw i okrajków. Gatunki chronione, lokalnie rzadkie i zagrożone to 31 gatunków. Wśród nich jest

Głaz narzutowy - pomnik przyrody
Fot. M. Modrzejewska

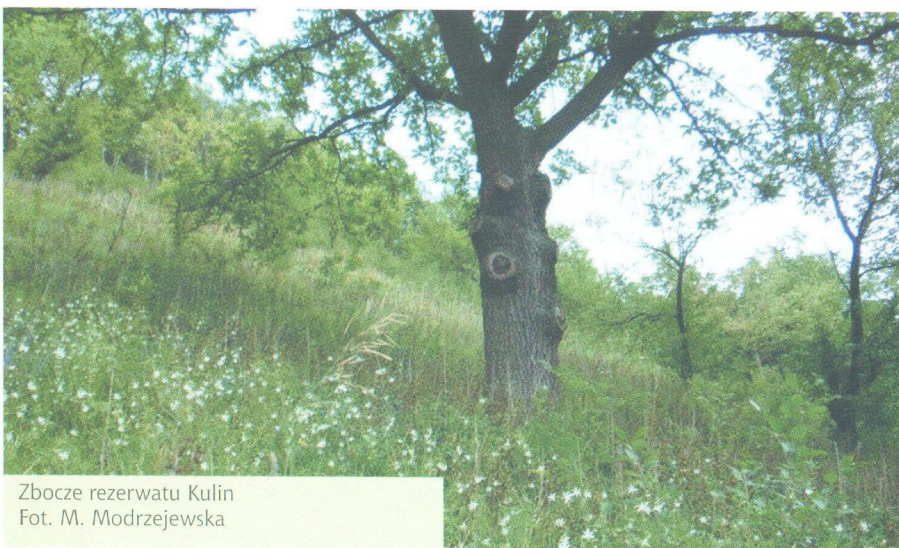
7 gatunków roślin objętych ochroną całkowitą i 9 objętych ochroną częściową m.in. paprotka zwyczajna (*Polypodium vulgare*), kopytnik pospolity (*Asarum europaeum*), zawilec wielkokwiatowy (*Anemone sylvestris*), przylaszczka pospolita (*Hepatica nobilis*), wiśnia karłowata (*Cerasus fruticosa*), konwalia majowa (*Convallaria maialis*), kalina koralowa (*Viburnum opulus*), wilżyna ciemista (*Ononis spinosa*), kruszyna pospolita (*Frangula alnus*), pierwiosnka lekarska (*Primula veris*), centuria pospolita (*Centaurea erythraea*), ożota zwyczajna (*Aster linosyris*), wężymord stepowy (*Scorzonera purpurea*), goździk kartuzek (*Dianthus*

Dyptam jesionolistny (*Dictamnus albus*)
Fot. M. Modrzejewska

certhusianorum), ostnica Jana (*Stipa Joannie*), kruszczyk szerokolistny (*Eupactis latifolia*). Cztery gatunki zostały umieszczone w Polskiej Czerwonej Księdze Roślin tj. wiśnia karłowata (*Cerasus fruticosa*), dyptam jesionolistny (*Dictamnus albus*), wężymord stepowy (*Scorzonera purpurea*) i ostnica Jana (*Stipa Joannie*).

Największą wartością przyrodniczą tego obiektu jest dyptam jesionolistny (*Dictamnus albus* L.). Występuje w stanie dzikim od południowej Europy po Syberię i północne rejony Chin. Przez Polskę przebiega północna granica zasięgu dyptamu jesionolistnego. W Polsce znajdują się dwie izolowane geograficznie populacje dyptamu jesionolistnego: rezerwat Kulin koło Włocławka oraz rezerwat Grobowice między Pińczowem a Buskiem. Osobliwością rezerwatu Kulin jest również występowanie wapieniolubnych gatunków porostów, których siedliska spotyka się głównie na wyżynach i w górach. Należą do nich kisielec ziarnisty, skórnica wątrobiasta, kropnica mchowa, galaretnica wątła.

Zbocze rezerwatu Kulin
Fot. M. Modrzejewska

REZERWAT PRZYRODY OLSZYNY RAKUTOWSKIE

- **Typ** - rezerwat florystyczny.
- **Utworzony** w 1978 roku.
- **Powierzchnia** 174,62 ha.
- **Cele ochrony** - zachowanie olsów i łęgów jesionowo – olszowych tworzących największy na Kujawach kompleks naturalnych lasów liściastych.
- **Położenie**: Nadleśnictwo Włocławek, leśnictwo Kurowo, gmina Baruchowo.
- **Obszary chronione**: Natura 2000: obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Błota Kłócieńskie PLH040031, obszar specjalnej ochrony ptaków Błota Rakutowskie PLB040001, Gostynińsko – Włocławski Park Krajozrazowy.

Pierwszego opisu i klasyfikacji zbiorowisk roślinnych „Uroczysko Kłotno”, w którym położony jest rezerwat Olszyny Rakutowskie dokonał w 1974 roku M. Rejewski i H. Olesińska w pracy „Zasługujące na ochronę olsy i łęgi nad Jeziorem Rakutowskim na Kujawach”. W opracowaniu tym stwierdzono, że las w okolicy Jeziora Rakutowskiego jest jedynym i największym obszarem lasów liściastych na Kujawach, reliktem pierwotnej szaty roślinnej tego regionu. Występują tu interesujące z punktu widzenia fitosocjologii i ekologii zbiorowiska leśne i rzadkie na Kujawach i w Polsce gatunki flory i fauny.

Obszar rezerwatu jak i całe uroczysko leśne „Kłotno” to środkowa część obniżenia terenowego, którego płaska

powierzchnia obniża się nieznacznie w kierunku północnym, w kierunku wytopiskowego Jeziora Rakutowskiego, Obniżenie to o charakterze niecki erozyjnej wypełnione jest osadami holocenскими, namułami, torfami i pyłami jeziornymi. Utwory te zalegają na piaskach jeziornych, pod którymi występują warstwy nieprzepuszczalnych iłów. Miąższość osadów holocenских w obrębie rezerwatu waha się od 0,8 m na południu do ponad 2 m na północy. Denną warstwę osadów holocenских stanowi gytia wapienną. Nad nią występuje torf niski, który w wierzchnich warstwach jest zmuszany, a jego miąższość zmniejsza się w kierunku południowym w miarę wypłykania się pierwotnej misy jeziornej. Średnia wysokość bezwzględna to

Drzewostan olszowo-jesionowy
Fot. A. Szerel

około 73 m n.p.m. Torfy w obrębie rezerwatu są torfami niskimi o charakterze torfów olszynowych. Gleby rezerwatu zaklasyfikowano do podtypów gleb: czarnych ziem murszowych, gleby torfowo – murszowych, gleby gytiowo – murszowych.

W drzewostanie rezerwatu dominują dwa gatunki: olsza czarna i jesion wyniosły. Na siedliskach olsu typowego w północnej części rezerwatu występują jednogatunkowe drzewostany olszowe z domieszką brzozy omszonej oraz z pojedynczo występującym

jesionem. Pozostała powierzchnię zajmują drzewostany olszowo – jesionowe.

W południowej części rezerwatu na siedlisku lasu wilgotnego występują jednogatunkowy drzewostan jesionowy.

Zbiorowiska roślinne rezerwatu przyrody Olszyny Rakutowskie to: ols porzeczkowy – *Ribo nigri* – *Alnetum*, łęg jesionowo – olszowy *Circae – Alnetum* - zespół dominujący powierzchniowo w rezerwacie, łęg wiązowo – jesionowy *Ficario – Ulmetum campestris*, szuwar turzycy błotnej *Caricetum acutiformis* i szuwar mанны *Mielec Glycerietum maximae*.

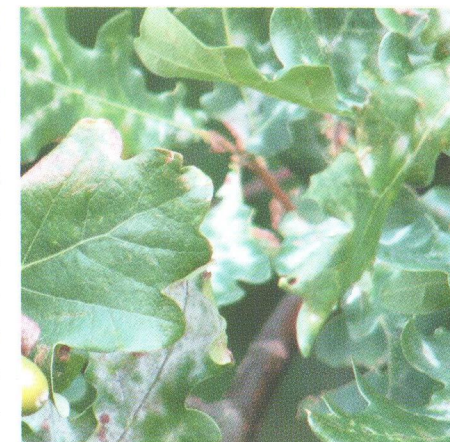
Gatunki chronione, rzadkie i zagrożone: Wiechlina odległokłosa (*Poa remota*), listera jajowata (*Listera ovata*), wawrzynek wilczełyko (*Daphne mezereum*), kalina koralowa (*Viburnum opulus*) Kompleks leśny Kłótno, w skład którego wchodzi rezerwat przyrody Olszyny Rakutowskie jest ostoją łośia, sarny, dzika, miejscem introdukcji bobra europejskiego.

REZERWAT PRZYRODY WÓJTOWSKI GRĄD

- **Typ** - leśny.
- **Utworzony** w 1987 roku.
- **Powierzchnia** 3,52 ha.
- **Cele ochrony** - ochrona grądów i borów mieszanych na zboczu rynny jeziornej jako rzadki przypadek w skali regionu i kraju zachowania się w naturalnej postaci wymienionych wyżej zespołów na zboczu wydmy.
- **Położenie:** Nadleśnictwo Włocławek, leśnictwo Przyborowo, gmina Włocławek.
- **Obszary chronione:** Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy.

Po raz pierwszy zwrócono uwagę na walory przyrodnicze obecnego rezerwatu w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku. Na jego terenie zaobserwowano występowanie rzadkiego, lokalnego fragmentu naturalnie wykształconego lasu liściastego, który rozwija się na zboczu śródlądowej wydmy, przylegającej do Jeziora Wójtowskiego od strony południowej. Całą powierzchnię rezerwatu pokrywają eoliczne piaski luźne, zbudowane głównie z piasków drobnoziarnistych oraz pyłu grubego. Wśród zbiorowisk roślinnych rezerwatu dominują zbiorowiska boru mieszanego, gradowe, grąd subkontynentalny i grąd zboczowy, występują ponad to zbiorowisko łęgu olszowego i łęgu jesionowo-olszowego. W drzewostanie boru mieszanego dominuje sosna pospolita. Dość często rośnie tu również brzo-

za brodawkowata, lipa drobnolistna i dąb szypułkowy. Podszyt wykształcony jest bardzo różnie, w niektórych płatach jego pokrycie jest znaczne, zaś w innych znikome. W runie boru mieszanego rośnie dość licznie trzcinnik piaskowy i leśny, borówka czarna, orlica pospolita oraz mietlica pospolita. Łęgi występują u podnóża wy-

Dąb szypułkowy (*Quercus robur*)
Fot. M. Olewnik

Żaba trawna (*Rana temporaria*)
Fot. A. Szerel

dmy między zbiorowiskami łąkowymi lub boru mieszanego, a pasem szuwarów nad jeziorem. Tworzą one małe skupienia, zwykle w postaci wąskich pasów drzewostanu. Występują one głównie na stromych zboczach wydmy, których kąt nachylenia dochodzi miejscami do 40°. Zbiorowiska łąkowe zajmują głównie ponad stuletnie drzewostany lipy drobnolistnej z domieszką sosny pospolitej, brzozy, dębu szypułkowego i olszy czarnej. W podszybie dominuje kruszyna pospolita, rzadziej szakłak pospolity i jarzab pospolity. Runo jest dobrze rozwinięte i obfituje w liczne gatunki roślin zielnych. Często rośnie tu szczawik zajęczy, przylaszcza pospolita, możylinek trójnerwowy, turzyca palczasta, nerecznica samcza i inne gatunki. Do roślin chronionych na terenie rezerwatu należą: lilia złotogłów, turówka leśna czy przylaszcza pospolita.

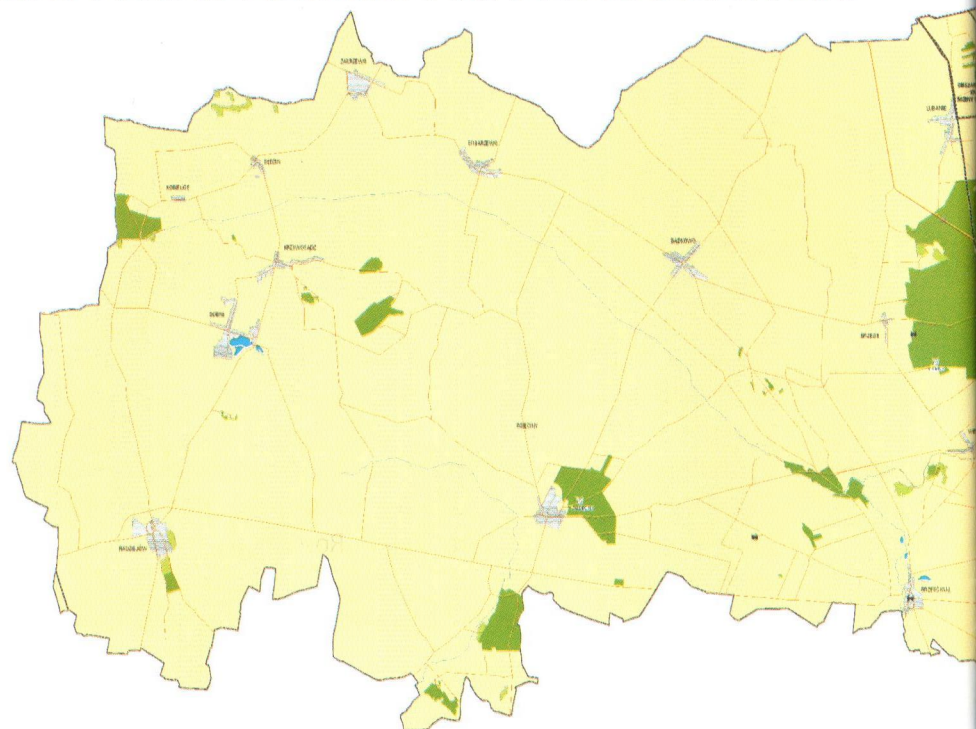

Przylaszcza pospolita (*Hepatica nobilis*)
Fot. A. Szerel

LITERATURA

1. Biuro Usług Ekologicznych i Leśnych „Quercus”. 2004, Rezerwat przyrody Grodno – plan ochrony na okres od 01.01.2004 do 31.12.2023, Toruń.
2. Biuro Usług Ekologicznych i Leśnych „Quercus”. 2003, Rezerwat przyrody Kulin – plan ochrony na okres od 01.01.2003 do 31.12.2022, Toruń.
3. Cyzman W., 2003, Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Gostynińsko – Włocławskie – przyroda, gospodarka, edukacja, turystyka i strategia działania, LKP Gostynińsko – Włocławskie Nadleśnictwa: Gostynin, Łąck, Włocławek.
4. Cyzman W., Modrzejewska M., 2000, Rezerваты Parków Krajobrazowych Brudzeńskiego i Gostynińsko - Włocławskiego. Folder Edukacyjny. Włocławskie Centrum Edukacji Ekologicznej, Włocławek.
5. Kłosowscy S i G., 2001, Flora Polski - Rośliny wodne i bagienne, Oficyna Wydawnicza Multico, Warszawa.
6. Kondracki J., 2000, Geografia regionalna Polski, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
7. Kuźnicki F., Białousz S., Składowski P., 1977, Podstawy gleboznawstwa. PWN, Warszawa.
8. Matuszkiewicz J. M., 2001. Zespoły leśne Polski. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
9. Matuszkiewicz W., 2001. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
10. Prusinkiewicz Z., 1999, Środowisko i gleby w definicjach, Oficyna Wydawnicza „TURPRESS”.
11. Rutkowski L., 2006, Klucz do oznaczania roślin naczyniowych Polski niżowej. Wyd. Nauk. PWN,
12. Tobolski K., 2005, Torfowiska na przykładzie Ziemi Świeckiej, Towarzystwo Przyjaciół Dolnej Wisły, Świecie.
13. www.geoportal.gov.pl

MAPA NADLEŚNICTWA WŁOCŁAWEK

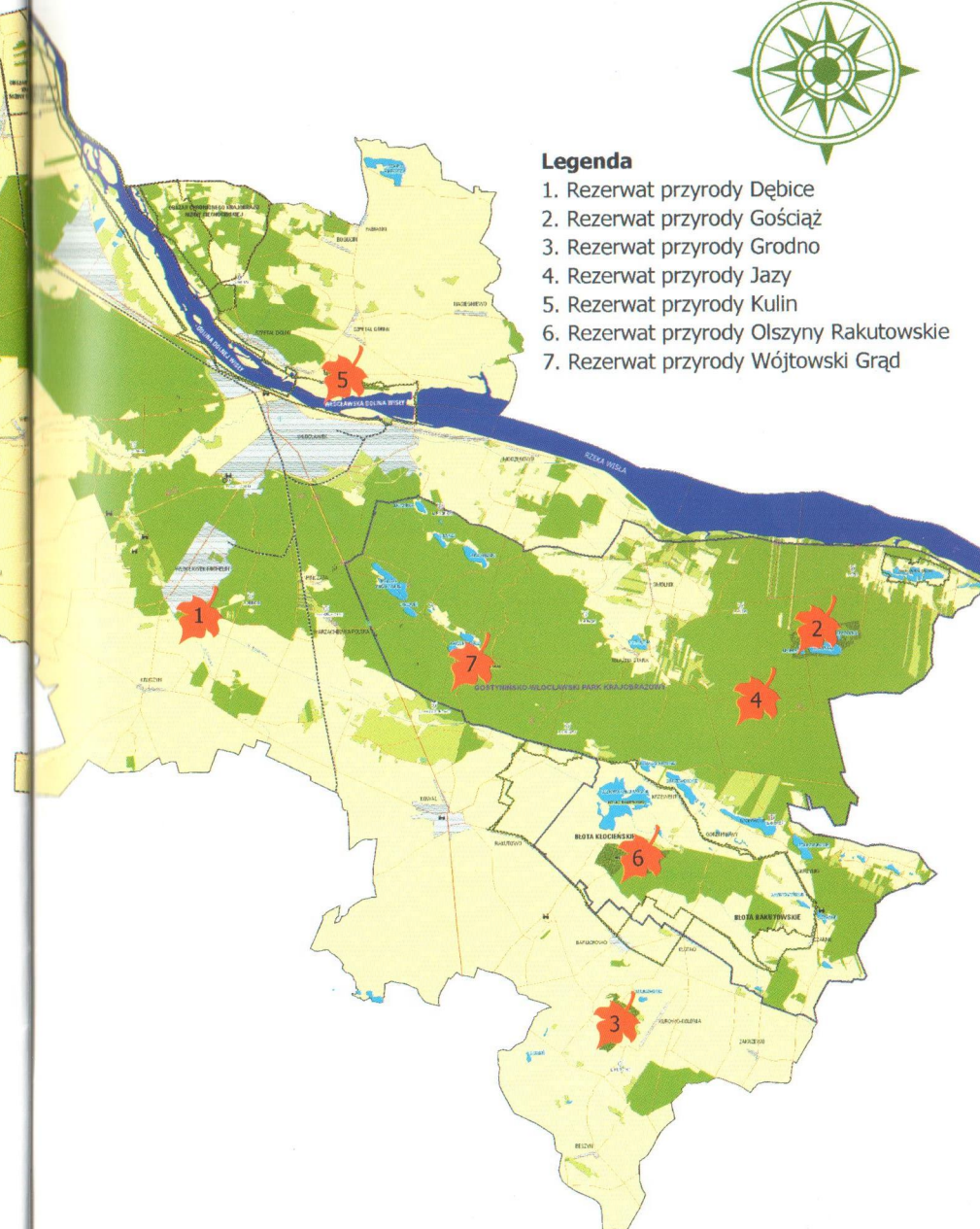
Legenda

	Park krajobrazowy
	Specjalne obszary ochrony
	Obszary specjalnej ochrony
	Rezerваты
	Granice leśnictw
	Drogi publiczne
	Jezioro
	Las innej własności
	Miejscowość
	Rzeka
	Informacja turystyczna
	Mogiła
	Miejsce kultu
	Miejsce postoju
	Plaża
	Linie kolejowe
	Leśnictwo
	Nadleśnictwo
	Parking
	Obszary chronionego krajobrazu

Legenda

1. Rezerwat przyrody Dębice
2. Rezerwat przyrody Gościąg
3. Rezerwat przyrody Grodno
4. Rezerwat przyrody Jazy
5. Rezerwat przyrody Kulín
6. Rezerwat przyrody Olszyny Rakutowskie
7. Rezerwat przyrody Wójtowski Grąd

ISBN 978-83-88541-03-X